

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

Панасюк Вадим Петрович

**ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В МАГІСТРАТУРІ**

Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-науковою програмою

Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: доктор педагогічних наук, професор
Коберник Олександр Миколайович

РЕЦЕНЗЕНТ: доктор педагогічних наук, професор
Білецька Ірина Олександрівна

Захист відбудеться 18 травня 2022 року о 9.00 годині на засіданні ЕК кафедри
педагогіки та освітнього менеджменту.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі педагогіки та освітнього
менеджменту, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 316.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	
1.1. Змістова характеристика поняття «риторична культура майбутнього педагога».....	8
1.2. Складники риторичної культури майбутнього педагога.....	27
1.3. Вплив вікових особливостей студентської молоді на формування їх риторичної культури	44
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ МАГІСТАТУРИ	
2.1. Діагностика сформованості риторичної культури у майбутніх педагогічних працівників	58
2.2. Обґрунтування шляхів удосконалення процесу формування риторичної культури майбутніх педагогів в процесі навчання в магістратури.....	68
2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	91
ВИСНОВКИ	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97
ДОДАТКИ	104

ВСТУП

Актуальною проблемою нашого часу є гуманізація суспільного процесу, яка вимагає розуміння та прийняття людини, її природи як цінності та унікальності. Сучасні демократичні перетворення в усіх сферах суспільства поставили перед вищої педагогічною освітою нову парадигму, що характеризується переходом до нових підходів у формуванні майбутнього фахівця, який повинен і може відзначатися професійною компетентністю, здатністю до інновацій, комунікабельністю, вмінням публічної переконливої комунікації, структурно-функціональним розвитком риторичної культури як складової педагогічної культури.

Кінець ХХ та початок ХХІ століття вирізняється підвищеним інтересом наукових кіл і засобів масової інформації до питань, що стосуються культури спілкування, культури мовлення, культури поведінки. Провідним компонентом базової культури особистості педагога є його риторична культура, спрямована на розвиток активності, ініціативності, здатності ефективно відстоювати особисті інтереси за допомогою грамотно промовленого слова, забезпечувати партнерство із суб'єктами освітнього процесу.

Усезагальний інтерес до риторики як до обов'язкової, важливої та специфічної сфери людської культури прогресує на початку третього тисячоліття: в суспільстві в умовах активної й масштабної його інформатизації зростає кількість і популярність професій із посиленою комунікативною відповідальністю. Повноцінну і відповідно до вимог часу риторичну освіченість вимагають управлінська та дипломатична, юридична та політична, міжнародна та адміністративна, торговельна та медична, наукова, освітянська й інші сфери. Важко назвати професії, де б майстерне володіння словом як універсальним

інструментом думки і переконання було непотрібним, проте у багатьох галузях інтелектуальної діяльності (насамперед в освіті, журналістиці, політиці, філології, культурології, менеджменті) це стає визначальною умовою професійного успіху та обов'язковим атрибутом іміджу інтелігентного, кваліфікованого і компетентного фахівця.

Об'єктивні та суб'єктивні труднощі у формуванні риторичної культури майбутнього вчителя передбачають пошук нових підходів та досконаліших шляхів у освітньому процесі, які будуть спрямовані на підтримку виховання та освіти фахівців, самовизначення та самореалізацію особистості, що відображено у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», у Концепції педагогічної освіти, Професійному стандарті вчителя загальної середньої освіти, Стратегії розвитку вищої освіти до 2030 року.

Законодавчі документи визначають основні завдання вищої школи на нових методологічних засадах, а саме: становлення компетентнісного та особистісно орієнтованого підходу, що передбачає набуття загальнокультурної, комунікативної і соціальної компетентності, оволодіння засобами пізнавальної і практичної діяльності. Саме у вищій педагогічній школі процес формування особистості фахівця на засадах гуманізму, демократії, духовно-моральних цінностей набуває якісної визначеності, оскільки студенти включаються в різноманітні види соціальних стосунків як активні суб'єкти комунікативної діяльності, і водночас у них формуються засади високих культурних потреб та моральних цінностей, що тісно взаємопов'язані із риторичною культурою.

Все це активізує проблему формування риторичної культури майбутніх педагогічних працівників в умовах інформаційного суспільства та впровадження дистанційної освіти.

Проблема формування комунікативної культури стала предметом дослідження Б. Бобильова, Д. Вагапова, О. Волкова, Н. Голуб, Н. Іпполітова,

І. Пешкова, Г. Сагач, Н. Сивкова, Ю. Рождественського, В. Федоренко, О. Чувакіна та ін.

Формування риторичної культури особистості базується на головних принципах риторики, які чітко окреслені у працях С. Абрамовича, Л. Виготського, Л. Мацько тощо. Окреме місце у педагогічному дослідженні належить працям, присвяченим теорії і технології виконавсько-мовленнєвої діяльності Н. Дудник, І. Зимньої, А. Капської, Ю. Львової. Проблему впливу живого слова на формування комунікативної соціально-розвиненої особистості у педагогічній взаємодії вивчали І. Андрощук, І. Зязюн, В. Кан-Калик, О. Киричук, Л. Москальова, А. Мудрик, М. Пашкова, Г. Пустовіт.

Однак досі недостатньо досліджені питання формування риторичної культури саме в студентів педагогічних закладів освіти під час в магістратурі. Адже в умовах перебудови вищої педагогічної освіти формування риторичної культури вчителів, які повинні ефективно взаємодіяти на партнерських основах із оточенням, володіти дієвим усним публічним спілкуванням, проявляти ініціативу сьогодні належить до ряду глобальних, оскільки риторична культура педагогів є недостатньою: багато хто з них не вміє грамотно, логічно і переконливо висловлювати свої думки, не володіє нормами літературного мовлення, не у змозі подолати скутість думки і слова, запобігти хвилюванню, опанувати себе, виступаючи публічно.

Отже, нагальна потреба формування риторичної культури майбутнього педагога, що відповідає освітнім, педагогічним та суспільним запитам, актуальність даної проблеми й зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи – **«Формування риторичної культури майбутніх педагогів у процесі навчання в магістратурі».**

Мета дослідження полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні шляхів удосконалення процесу формування риторичної культури майбутніх педагогів у процесі магістерської підготовки.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми формування риторичної культури майбутніх учителів у науковій літературі, з'ясувати сутність ключових понять дослідження.

2. Розкрити вплив вікових особливостей студентів на формування їхньої риторичної культури.

3. Схарактеризувати рівні сформованості риторичної культури майбутніх педагогів.

4. Визначити та обґрунтувати шляхи удосконалення процесу формування риторичної культури майбутніх учителів у процесі навчання в магістратурі.

Об'єкт дослідження – процес формування риторичної культури майбутніх педагогів.

Предмет дослідження – шляхи удосконалення процесу формування риторичної культури майбутніх учителів у процесі навчання в магістратурі.

Для розв'язання визначених завдань гіпотези використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз наукових джерел із проблеми дослідження, методи порівняння, систематизації й узагальнення фактичного матеріалу; *емпіричні* – діагностичні (вивчення документації та навчальних програм, спостереження, анкетування, бесіди, тести); *експериментальні* – проведення констатувального та формувального етапів експерименту.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі історичного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. У дослідженні брало участь 36 магістрантів та 10 викладачів.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розкрито сутність таких понять як «риторична культура», «риторична культура вчителя»; обґрунтовано шляхи удосконалення процесу формування риторичної культури майбутніх педагогів у процесі навчання в магістратурі (цілеспрямоване стимулювання позитивної мотивації студентів на необхідність

оволодіння риторичною культурою; удосконалення змісту теоретичної підготовки майбутніх педагогів в контексті формування їх риторичної культури; оволодіння практичним досвідом мовленнєвої культури на основі використання інтерактивних форм і методів навчальної роботи).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблений зміст, форми і методи формування риторичної культури майбутніх педагогів, методика діагностування сформованості риторичної культури вчителя можуть бути використані в закладах педагогічної освіти та в системі післядипломної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися на засіданні проблемної групи та Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми підготовки майбутніх педагогів» (2021 р.).

Публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи відображено в 1 публікації автора.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 96 сторінки, з них 90 сторінок – основний текст.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання кваліфікаційної роботи можна зробити такі висновки.

1. Науковий аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу визначити сутність риторичної культури майбутнього педагога як соціально-педагогічного явища, виділити низку поглядів, згідно яких риторична культура вчителя інтерпретується як система його взаємопов'язаних дій, що полягає в ефективному володінні вербальними й невербальними засобами спілкування, які виявляють добрі манери в дотриманні правил мовленнєвої культури даного суб'єкта, спрямовані на підтримку гармонійних стосунків та взаємодії з соціальним оточенням.

2. Риторичну культуру майбутнього педагога трактуємо як сукупність вербальних і невербальних засобів трансляції своїх думок у їхній етичній, естетичній та інтелектуальній єдності під час комунікативної взаємодії, що дає змогу, будучи гарним співрозмовником, забезпечувати взаємне співрозуміння.

2. Встановлено, що формування риторичної культури особистості педагога – багатофакторний процес, який залежить від об'єктивних і суб'єктивних чинників. До об'єктивних належать: соціально-історичні особливості; культурні традиції країни; усталена в ній система освіти. До суб'єктивних відносимо: особистісні риси педагогів; рівень їхньої педагогічної майстерності; психологічні особливості та ціннісні орієнтації учасників освітнього процесу.

3. У процесі формування риторичної культури майбутніх педагогів слід врахувати центральну особистісну рису студентства – соціальну відповідальність, яку вони розуміють як відповідальність за прийняття рішень, висловлення власної думки, самоповагу до однокурсників, справедливість. Це

усвідомлюється як моральне почуття особистості і має виражену соціальну спрямованість, бо студентство пов'язує особистісні риси з особливостями людей і зовнішніми чинниками (комунікативними ситуаціями, особливостями партнера по спілкуванню). Розуміння відповідальності як стійкої риси особистості чітко вимальовується у їхніх судженнях.

4. Обґрунтовано шляхи удосконалення процесу формування риторичної культури майбутніх педагогів у процесі навчання в магістратурі: цілеспрямоване стимулювання позитивної мотивації студентів на необхідність оволодіння риторичною культурою; удосконалення змісту теоретичної підготовки майбутніх педагогів в контексті формування їх риторичної культури; оволодіння практичним досвідом мовленнєвої культури на основі використання інтерактивних форм і методів навчальної роботи та експериментально їх перевірено. Проведений педагогічний експеримент дозволив простежити динаміку зростання сформованості риторичної культури майбутніх педагогів. Зокрема в експериментальній групі виявлено 62,5% студентів із високими рівнем сформованості риторичної культури. З середнім рівнем зменшився майже на половину. У той час у контрольній групі магістрантів із високим рівнем встановлено 25,0%. Якщо в експериментальній групі кількість здобувачів вищої освіти із високим рівнем зростає на 43,7%, то в контрольній тільки на 5%.

